

УДК 811.111'271.12

ГРАМАТИЧНІ ВІДХИЛЕННЯ ВІД МОВНОЇ НОРМИ У АНГЛОМОВНОМУ ГОТИЧНОМУ РОМАНІ 18 СТОЛІТТЯ

Ірина СНИСАРЕНКО, Олена ДРОЗД (Кропивницький, Україна)

У статті розглядаються граматичні особливості тексту англomовного готичного роману 18 століття, зокрема, вживання артиклів, займенників, ступенів порівняння прикметників, порушення узгодження підмета і присудка, використання подвійного заперечення, інверсії та еліпсу дієслівних форм. Основна увага звертається на ненормативне використання цих одиниць у тексті першого в історії жанру англomовного готичного роману, що слугували відображенням складного процесу розвитку мовної та літературної традиції зазначеного періоду.

Для аналізу граматичних відхилень залучено матеріал двох граматики 18 століття, у яких наведені основні правила та рекомендації до вживання мовних одиниць. Це дало змогу авторам порівняти вживання граматичних явищ у тексті досліджуваного твору з актуальними на той час нормами та встановити відхилення шляхом зіставлення граматичних правил, подані в згаданих граmaticках, з конкретними випадками вживання граматичних одиниць у тексті твору.

Проаналізовані відхилення співіснують з нормативним вживанням мовних одиниць у тексті, що відображає неоднозначність та незавершеність процесу стандартизації мови у цей час. Виявлення граматичних характеристик текстів готичних романів у діахронії вбачається перспективним для подальших пошуків.

Ключові слова: мовна норма, граматичні відхилення, готичний роман, часова організація твору, стандартизація.

Снисаренко И.Е., Дрозд Е.В. Грамматические отклонения от языковой нормы в англоязычном готическом романе 18 столетия.

Статья рассматривает грамматические особенности текста англоязычного готического романа 18 столетия, в частности, употребления артиклей, местоимений, степеней сравнения прилагательных, нарушения согласования подлежащего и сказуемого, использования двойного отрицания, инверсии эллипса глагольных форм. Значительное внимание уделено ненормативному использованию этих языковых единиц в тексте первого в истории жанра англоязычного готического романа, что, в свою очередь, подтверждает сложный процесс развития языковой и литературной традиции в указанном периоде.

Для анализа грамматических отклонений использован материал двух грамматик 18 столетия, в которых поданы основные правила и рекомендации к употреблению грамматических единиц. Это дало возможность авторам сравнить употребление последних в исследуемом тексте с актуальными в то время нормами и установить отклонения путем сопоставления грамматических правил с конкретными случаями употребления грамматических единиц.

Проанализированные отклонения сосуществуют с нормативным употреблением языковых единиц в тексте, что отражает неоднозначность и незавершенность процесса стандартизации языка в этот период.

Ключевые слова: языковая норма, грамматические отклонения, готический роман, временная организация текста, стандартизация.

Snisarenko I.Ye., Drozd O.V. Grammatical deviations from the norm in English gothic novel of the 18th century.

The paper focuses on grammatical peculiarities of English gothic novel next of the 18th century, the usage of articles, pronouns, degrees of comparison of adjectives in particular, elliptical verbal forms, as well as breaking of subject-predicate agreement, of usage of double negation, and inversion. The preference is given to long sentences, passive constructions, and tense-forms interchange. Significant attention is paid on non-normal usage of these lingual units in the text of a gothic novel which is the first representative of this genre. All this is considered to reflect a long and difficult process of language and literature tradition formation in the mentioned period.

On order to analyse the essence of grammatical deviations two grammar books created in the 18th century where the main rules and recommendations how to use language units were taken into account. The result made it possible to compare the usage of grammatical phenomena in the text of the researched novel with current norms, and to distinguish deviations through contrasting grammatical rules, given by grammar books, to definite cases of usage of grammatical units. The struggle between correct and wrong grammatical forms has been explained by the fact of oral speech lagging behind the spoken one.

It is found out that the analysed deviations co-existed with regular standard grammatical units which is the representation of ambiguity and incompleteness of the process of language normalization in the researched historical period. The manifestation of grammatical peculiarities of gothic novels in diachrony, as well as their pragmatic and stylistic functions, is viewed as perspective for further studies.

Key words: language norm, grammatical deviations, gothic novel, tense structure of the text, normalization.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності. Середина 18 століття була позначена появою готичного роману як культурного феномену, що став проміжною ланкою між ідеями Просвітництва та романтичними віяннями. До того часу поняття “готичний” зазвичай вживалось у значенні синоніму до «середньовічного» та асоціювалось з варварством та обмеженістю. Численні історії про надприродні сили сягають своїм корінням у фольклор та були відомі ще задовго до 1764р. Саме у цей рік побачив світ твір Г. Волпола «Замок Отранто», який став відправною точкою формування жанру готичного роману. Сприяючи розвитку потенціалу уяви та уможливаючи свободу від строго регламентованих правил правдоподібного зображення дійсності, цей твір, як і сам жанр, став унікальним «в епоху розуму» та залишається таким у сучасному літературному просторі [20].

Слід відмежовувати готичний роман від історичного, оскільки, якщо для останнього історична подія є “семантичним ядром” розповіді (термін Б. Бонавентуре [10]), то для готичного – історія є засобом створення атмосфери [24]. Одне з найлаконічніших визначень жанру, що розглядається, подано у словнику «Concise Oxford English Dictionary: Luxury Edition», а саме, що готичний роман є англійським жанром художньої літератури, популярним у 18-19 ст., якому властива присутність містики та ефект жаху [35, с.615]. Однак, не всі знавці жанру розглядають його як суто англійський, особливо у період модернізму та постмодернізму. Зокрема, за дефініцією Дж. М. Рейтца, готичний роман, незалежно від територіальної приналежності, є різновидом романтичної літератури, у якому дії – гротескні та жорстокі, місце, де вони відбуваються – зловісне та похмуре, а персонажі – дивні та підступні [31, с.316].

Різні аспекти структури та змісту готичного роману як окремого жанру «літератури жахів» розглядали вітчизняні літературознавці І. Качуровський [2] та І. Лімборський [6]. Серед іноземних есеїстів та дослідників виокремимо Ф. Боттінга [15], А. Сміта [34] та В. Хагса [22], які аналізували сюжетно-композиційні особливості та проблематику готичного роману. Відповідно, різноаспектність жанру стала поштовхом для запровадження класифікації готичних романів, чим займались Д. Пантер [30] та Дж. І. Хогл [28]. Увага більшості науковців концентрувалась на з'ясуванні історичної трансформації цього жанру, що унаочнено у працях М. Саммерса [47] і Дж. Кіллін [24], та елементах наративу, як, наприклад, у дослідженнях К. Е. Фергюсон [23] та А. Б. Трейсі [37]. Серед робіт, які тлумачать особливості граматики текстів готичного роману, можна виділити дослідження Г. Чен [15].

Аналіз теоретичних джерел дав нам змогу з'ясувати, що граматичні, зокрема синтаксичні, особливості текстів готичного англійського роману є недостатньо дослідженими, що і спонукало нас до вибору вектору нашої розвідки та окреслило актуальність. Для цього, на нашу думку, є необхідним порівняння отриманих нами результатів із граматичними нормами, що були актуальні на час написання твору, та, відповідно, виявлення відхилень на рівні синтаксису та морфології. Зазначені завдання окреслили мету цієї статі. Шляхом суцільного обстеження нами було проаналізовано англійськомовний текст твору «Замок Отранто» Г. Волпола, що і слугував матеріалом для дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи готичний роман як піджанр роману ми звертаємо увагу на його мовні характеристики, адже, як наголошує М. Джокерс, піджанр та жанр оперують не тільки на стилістичному, а й лексичному та граматичному рівнях [23; с.69]. Частіше ж за все, дослідження мовних особливостей готичного роману були направлені на аналіз окремих елементів тексту. Наприклад, у центрі уваги М. Джокерса знаходиться використання прийменників у структурі речень готичного роману. Виявивши високу частотність прийменників, що вказують на місце дії персонажів, а саме слів *to*, *about* та *in*, автор доходить висновку, що сам жанр є «зорієнтованим на локацію». Звертаючи увагу на такий, на перший погляд, незначний структурний компонент, дослідник доводить наявність глибших тонкощів вживання мови, які знаходяться поза встановленою таксономією жанру [там само : 23; с.77].

Готичний роман є саме тією площиною, де кожне слово може набути неочікуваного значення. Досліджуючи частотність використання певних частин мови у тексті готичного

роману, Р. Г. Блох [9] виокремлював переважання іменників та наводив приклад з передмови до готичної новели «Ватек» – речення з 55 слів, у якому міститься одна особова форма дієслова, а серед решти елементів більшість є іменниками. Р. Харріс у описі типових елементів “готичного” вводить перелік основних слів готичного роману, серед яких значна частина (46%) є прикметниками та дієприкметниками, а іменникам виділено менше 34% [19], а Дж. Глоппен [17] радить використовувати більше прикметників для написання історії в готичному стилі з метою створення достовірної атмосфери.

Вибір слів для тексту готичного роману є не випадковим та слугує для розкриття авторського задуму. Наприклад, М. Мальві-Робертс [28] вказує, що дієприкметник теперішнього часу як елемент «поетичної мови» може стати основою для передання процесуальності та деструктивності, що унаочнено у назві роману «Bleeding Nun». У цілому, елементами типової готичної ситуації є, окрім загального пласту стилістично забарвленої лексики, часте звертання до синтаксичних зворотів та застарілих або маловживаних форм прийменників та дієслів. Водночас, М. Роспайд звертає увагу на відносну нейтральність цих слів у контексті усього твору, адже вони більш-менш рівномірно з’являються протягом усієї розповіді [32].

Розглядаючи структуру речень тексту готичного роману, А. Голланд виявляє, що протягом оповіді слова “накладаються” на слова, а клауза на клаузу у довгих, розширених багатьма зворотами, реченнях. За допомогою таких структур створюється особливий ефект залучення, втягнення читача у розповідь та досягається підсилення непевності [21, с.32]. У той же час, переважання довгих речень не завжди є обов’язковою умовою для віднесення тексту твору до категорії “готичного роману”. Наводячи аналіз мовних характеристик творів представників “південної готики”, Дж. Г. МакМаллен, навпаки, підкреслює переважання коротких речень поряд з частим звертанням до пасивних конструкцій, дієприкметників та наданням переваги дієсловом на позначення скоріше стану, ніж дії. У зв’язку з цим, авторка також виокремлює переважне використання дієслів на позначення туги, страху та розкаяння, що підкреслюють неминучість розплати, а також звертає увагу на тісний причинно-наслідковий зв’язок між переважною більшістю клауз. З точки зору побудови сюжету, ці граматичні елементи є рушійною силою у наближенні історії до трагедії [27, с.5, 27, 112].

У встановленні часових характеристик досліджуваного нами жанру враховуємо думку М. Рабіна про те, що у готичному романі завжди продовжується пошук подальших, сильніших вражень [33, с.41]. Для підтримання цього автори часто вдаються до різких переходів від однієї часової форми до іншої, наприклад від минулого недоконаного часу до теперішнього, герої ж легко переходять часову межу, оскільки вони є архетипами. Оповідь при минуле, що є каркасом сюжету, безперечно передбачає звертання до форм минулого часу. Очевидним з точки зору Т. Вейн постає перехід до форми теперішнього часу, коли герої поринають у марення та фантазії [40, с.5].

Готичні романи переважно висвітлюють події уявного минулого, яке, залишаючись ясным, упорядкованим або гармонійним, формується у поєднанні з теперішнім, що, у свою чергу, представлене як складне, анархічне та конфронтаційне. Д. Пантер вважає код готики не простим, адже у ньому минуле переноситься у теперішнє або навпаки, минуле і теперішнє переплетені і одне викривляє інше [30, с.515]. Досліджуючи зв’язок минулого та теперішнього у готичних романах, Т. Вейн робить висновок, що ці часові періоди зазнають певної трансфігурації: теперішнє перетворюється, щоб адаптуватись до минулого та прославляти його досягнення і навпаки [40, с.5].

З огляду на часові маркери готичного роману, останньому притаманна розірваність часової організації тексту, що може бути доведено на прикладі таких уривків з роману: (“*Oh, Madam!*” said Bianca, “*now I guess. As you are become his heiress, he is impatient to have you married: he has **always** been raving for more sons; I warrant he is **now** impatient for grandsons. As sure as I live, Madam, I **shall** see you a bride **at last**...” [39, с.128]). Заплутаність категорій простору і часу виявляється у частій зміні, хаотичності часових форм та перериванні репліки персонажа, що є очевидним у таких рядках тексту: (“*Why, my Lord,*” **replied** Jaquez, *trembling,* “*I was going to tell your Highness, that since the calamitous misfortune of my young Lord, God rest**

his precious soul! not one of us your Highness's faithful servants – indeed we are, my Lord, though poor men – I say, not one of us has dared to set a foot about the castle, but two together: so Diego and I, thinking that my young Lady might be in the great gallery, went up there to look for her, and tell her your Highness wanted something to impart to her... [39, c.123]). Указана фрагментарність та незавершеність оповіді особливо помітні у моменти емоційної напруги та сигналізують про наближення історії до кульмінації [37, с.2].

Зародження жанру готичного роману історично співпадає з періодом продовження активного становлення англійської національної літературної мови. Цей процес бере свій початок у 16 ст. та є невід'ємно пов'язаним із формуванням англійської нації та історичними обставинами загалом. У нормалізації мови, що провадилась у 18 ст., вже переважають не стихійні, а свідомі процеси, а до норм висувалися систематичні вимоги, наприклад, простоти, чистоти та доступності [див. 4, с.83-85]. Серед основних цілей діячів англійської культури цього часу Н. Н. Германова виокремлює створення загальнонаціональних норм та знаходження єдиного стандарту у мові. Праці, спрямовані на покращення або "виправлення" мови, сприяли тому, що стандарт англійської літературної мови поступово викристалізовувався та закріплювався у мовній практиці [1]. Шукаючи орієнтири у процесі стандартизації рідної мови, мовознавці середини 18ст. не оминули увагою ресурси народної розмовної мови, для якої, серед інших ознак, характерні відхилення у вживанні мовних одиниць [7].

18 століття було часом активізації процесу видання граматик, що пояснюється як результат впливу кількох взаємопов'язаних тенденцій – соціальної мобілізації та особливої уваги до поняття "ввічливості" [25, с.128-129, 133]. Н. Н. Германова згадує ще один фактор підвищення інтересу до граматичного опису мови, а саме явище кодифікації граматичних форм та категорій як засіб формування унормованої, уніфікованої англійської мови [1]. Слід зазначити, що в ряді випадків автори граматик одного періоду по-різному тлумачили однакові граматичні явища. Крім того, у цей період важко було визначити, які саме мовні факти були "правильними", а які "неправильними", спостерігалось співіснування та боротьба кількох варіантів. Такий стан можна пояснити двома причинами: перебуванням стабілізації норм літературної мови тільки у процесі становлення, з певними моментами застою та повернення до минулих стандартів, та відставанням літературної норми в усно-розмовній практиці від книжково-писемної мови [7].

До найбільш популярних та авторитетних нормативно-описових граматик 18 ст. належать «*The Royal English Grammar: Containing what is Necessary to the Knowledge*» Дж. Грінвуда [18] та «*A Short Introduction to English Grammar: With Critical Notes*» Р. Лоута [35]. Останню працю першочергово пов'язують з процесом мовної стандартизації, оскільки вона сприяла поширенню нормативного опису мови, і, як пояснював Р. Лоут, мала на меті покращення лінгвістичної ситуації [26, с.6-7]. У зазначених граматиках наведені основні правила та рекомендації до вживання мовних одиниць та вираження думок засобами граматики. Це дало нам змогу порівняти вживання граматики у тексті досліджуваного нами твору з актуальними на той час нормами та встановити відхилення. Для цього є слушним зіставити граматичні правила, подані в згаданих граматиках з конкретними випадками вживання граматичних одиниць у тексті твору «Замок Отранто». Однак, перед цим необхідно окреслити поняття "відхилення від літературної норми" та з'ясувати типи відхилень.

Англійська мова є динамічним явищем, потенціал якого є необмеженим, а літературні норми періодично змінюються протягом її розвитку, тобто мають історичний характер. Коли ж у тексті ці норми певним чином не дотримуються, ми маємо справу з відхиленнями, у результаті яких з'являються нестандартні елементи. Я. Л. Однорогова інтерпретує відхилення від літературної норми як невідповідність стандарту, зазначеному, наприклад, у граматичних працях, та звертає увагу на значну кількість відхилень від такої норми, наприклад, у системі певних частин мови, що було характерно для художніх творів 18 століття [7]. Ч. Хаофей [8], досліджуючи відповідність вживання одиниць мови відповідним правилам, вводить поняття "підстандарту", яке використовують зарубіжні науковці на позначення нелітературних форм мови. Такі підстандарту логічно співвідносяться з

поетикою жанру готичного роману, який іноді сам розглядається як жанр-підстандарт [29, с.11].

Слід наголосити на певній складності аналізу підстандартів у тексті, адже не всі відхилення від норми та мовні аномалії можна віднести до якось конкретної категорії та однозначно визначити як такі. Наприклад, Ф. Брізард, Дж.-Л. Остман та Дж. Фершуерен зауважують, що, хоча деякі висловлювання у готичному романі О. Вальда тлумачаться як відхилення від норми, тобто аномалії з точки зору семантики та прагматики, які не впливають суттєво на формування граматичних моделей, їх не можна сприймати як атипові, адже вони можуть час від часу використовуватись у мовленні. Такі структури дають змогу письменникам готичного напряму привернути увагу читачів до певних ідей у творі [13, с.161]. Таким чином, граматичний підстандарт є одним із способів розкриття задуму автора, а значна кількість відхилень може слугувати відображенням складного процесу розвитку літературної традиції 18ст.

Розкриваючи проблему відхилень від норми літературної мови на рівні граматики та простежуючи їх комунікативний ефект у текстах творів, Н. В. Немцова схарактеризувала нестандартні елементи, поділяючи всі граматичні відхилення на синтаксичні та морфологічні [5, 6]. Серед синтаксичних граматичних відхилень дослідниця виділяє такі групи: - неузгодженість підмета з присудком, - нестандартне вживання вищо-часових форм дієслова, - подвійне заперечення, - еліпс дієслова, - порушення порядку слів у реченні, - використання форми минулого часу дієслова замість дієприкметника минулого часу, - нестандартне вживання форми числа іменників, - вживання особових займенників як вказівних, - нестандартне вживання особового займенника *they* у конструкціях *there is, here are*, - нестандартне вживання дієслова *to be* в умовному способі.

Морфологічні відхилення у текстах художніх творів англійською мовою, під якими, у свою чергу, маються на увазі відступи від норми у творенні форм слів, класифіковані Н. В. Немцовою так: - нестандартні форми дієслова *to be*, - нестандартні форми дієприкметників теперішнього часу, - нестандартне формування минулого неозначеного часу неправильних дієслів, - нестандартні форми дієслова *have*, - нестандартна форма присвійних займенників [там само]. Аналізуючи ж стан граматичної норми у текстах сучасних історій жаху, Ч. Хаофей також виявляє типові порушення правил, серед яких можна додатково виділити: - подвійну вказівку на граматичний час, - пропуск особових займенників на початку речення, - вживання займенників у неправильній формі, - підсилення ступенів порівняння прикметників за допомогою додаткових неправильних форм, - порушення у системі артиклів, - порушення порядку слів (особливо в питаннях), - пропущення присудка або його частини, - порушення узгодження підмета і присудка [8].

Аналіз англійського готичного роману 18 ст. «Замок Отранто» Г. Волпола дав нам можливість виокремити випадки відхилення від граматичної норми англійської літературної мови, а саме, - ненормативне вживання артиклів, займенників, ступенів порівняння прикметників, - порушення узгодження підмета і присудка, - використання подвійного заперечення, інверсій та еліпсу дієслова.

У тексті твору чи не найбільша кількість відхилень від синтаксичної граматичної норми була помічена у системі прикметника. Дж. Грінвуд у 18 ст. наводив таку схему утворення ступенів порівняння: вищий ступінь утворюється додаванням *-er* до позитивного ступеня, а найвищий – шляхом приєднання *-est* до позитивного ступеня (якщо тільки прикметник не закінчується на *-e*). Представлений був також альтернативний спосіб утворення вищого ступеня шляхом додавання прислівника *more (more soft)* та найвищого шляхом додавання прислівника *most (most soft)*. Указані способи є взаємозамінними у всіх випадках, окрім тих, коли прикметники мають закінчення *-ain, -ive, -cal, -en, -ly, -less* чи *-ry*, адже тоді вони можуть утворювати ступені порівняння тільки шляхом додавання слів *more* та *most* [18, с.47]. Правила утворення ступенів порівняння, що подані в граматиці Р. Лоута, переважно не відрізняються від зазначених вище, однак автор вже деталізував особливості формування ступенів порівняння односкладових та двоскладових прикметників та додатково звертає увагу на те, що подвійне порівняння є неправильним. Рекомендувалось додавати *-r*

чи *-er* та *-est* до односкладових, а *more* та *most* до двоскладових та багатоскладових, що є наближеним до сучасної граматичної норми [26, с.47].

Аналізуючи текст твору, ми помічаємо певні відхилення від описаної норми у формуванні ступенів порівняння прикметників. Наприклад, до двоскладових прикметників додається *-est*, і навпаки, слова *more* та *most* неодноразово вживаються з односкладовими прикметниками:

- 1) *He accused himself in the bitterest terms for his indiscretion... [38, c.142]);*
- 2) *<...> he beheld his child dashed to pieces, and almost buried under an enormous helmet, an hundred times more large than any casque... [38, c.110]);*
- 3) *"...They can mean no hurt to us, for we have not injured them – and if they should, shall we be more safe in one chamber than in another?" [38, c.130]);*
- 4) *"If it is the will of the Most High that Manfred's name must perish, resign yourself my Lord, to its decrees" [38, c.138]);*
- 5) *"Most dread Lord! will you – will you grant me my poor boy's life?" [38, c.145]);*
- 6) *They conveyed her to her chamber more dead than alive, and indifferent to all the strange circumstances she heard, except the death of her son [38, c.111]).*

В останньому випадку ми також маємо справу із творенням ступенів порівняння прикметників, з якими, відповідно до правил у граматиці «*The Royal English Grammar: Containing what is Necessary...*», це неможливо, оскільки якість, яку вони називають, не може мати більшого чи меншого ступеня вираження [18, с.48]. Таке явище зустрічається у тексті не один раз:

- 7) *Hippolita, scarce more alive than her daughter, was regardless of everything but her ... [38, c.188]);*
- 8) *"... it is most true – why else this bitter cup which Manfred must drink to the dregs" ... [38, c.191]);*

Окремі частини у залучених нами до аналізу граматиках присвячені правилам вживання артиклів з різними частинами мови. На початку розділу під заголовком «Артикль» Р. Лоут висував положення, що артикль є тим елементом, що відрізняє іменники від прикметників, оскільки з останніми він не може вживатись [26, с.15]. Однак, Г. Волпол у романі «Замок Отранто» використовує артикль *i* у комбінації з прикметником:

- 9) *Thou art a very fool... [38, c.131]),* що є відхиленням від норми. Прислівник *very* вказує на те, що слово *fool* є саме прикметником у цьому випадку, оскільки, за Р. Лоутом, прислівник може визначати тільки прикметник або інший прислівник [26, с.139].

Пояснюючи різницю між означеним та неозначеним артиклем, Дж. Грінвуд наголошував, що останній вживається тільки з іменниками у формі однини [18, с.42]. У тексті твору й іменники у формі множини іноді вживаються у неозначеним артиклем, наприклад:

- 10) *but what a sight for a father's eyes! [38, c.110]).*

У цьому випадку порушена ще одна норма вживання артиклів, адже неозначений артикль не може вживатись перед іменником у присвійному відмінку. Серед усіх прикладів нормативного вживання присвійного відмінка іменника Р. Лоут не наводить жодного з неозначеним артиклем [26, с.22-24].

Роз'яснюючи нюанси вживання неозначеного артикля, граматист звертав увагу, що неозначений артикль зазвичай використовується з іменником, що згадується вперше у тексті. Однак, не всі випадки його вживання співвідносяться із зазначеним правилом:

- 11) *Manfred <...> had gone directly to the apartment of his wife, concluding the princess had retired thither <...> "Matilda shall call her," said the princess <...> Ashamed, too, of his inhuman treatment of a princess who returned every injury with new marks of tenderness and duty, he felt returning love forcing itself into his eyes... [38, c.126-127]).*

Без артикля вживаються абстрактні іменники [26, с.14, 36] та займенники [35, с.27], але в тексті зустрічаються випадки вживання абстрактних іменників та займенників із неозначеним артиклем:

- 12) *At that instant Bianca burst into the room with a wildness in her look and gestures that spoke the utmost terror [38, c.181]);*

13) "... for though I thought it not right to let my young Lady despond, methought his greatness had a wan look, and **a something** – ..." [38, c.179]).

Також Р. Лоут описував особливі випадки вживання артиклів, наприклад, перед кожним з десяти типів фраз за його класифікацією. Зокрема, 7-ий тип фрази, комбінація титулу та ім'я, не потребує перед собою артикля [26, с.98], однак, у тесті роману з цією комбінацією неодноразово вживається означений артикль:

14) *The Princess Hippolita, without knowing what was the matter, but anxious for her son, swooned away* [38, c.110]);

15) "*Take care of the Lady Isabella...*" [38, c.111]);

16) "... that heaven purposes the sceptre of Otranto should pass from Manfred's hands into those of **the Marquis Frederic** ..." [38, c.170]).

Слід зазначити, що в решті випадків вживання відповідає указаним нормам, наприклад:

17) "... and to require me to resign my dominions to your Lord, who gives himself for the nearest of blood to **Prince Alfonso**..." [38, c.188].

Нами виявлений ряд відхилень у вживанні займенників та їх безпосередньому використанні у тексті, зокрема неправильні форми займенників. Наприклад, релятивний займенник *which*, використання якого Дж. Грінвуд вважає доречним тільки тоді, коли йдеться про предмети [18, с.161], вживається для позначення людей:

18) *When the news reached Manfred's ears, he bribed the guardians of the Lady Isabella to deliver her up to him as a bride for his son Conrad, by **which** alliance he had proposed to unite the claims of the two houses* [38, c. 147]).

Інший релятивний займенник *that*, який має, як зауважує Р. Лоут, слідувати за певним антецедентом [26, с.141], у тексті розташований ізольовано, а на початку самого речення вжито, окрім цього, інверсію:

19) "... gone she is – a stranger is found **that** nobody knows..." [38, c. 133]).

Частина відхилень пов'язана з порядком слів у реченнях, зокрема у пояснювальних. У той час, як Р. Лоут визначає непрямий порядок слів як характерну особливість тільки питальних речень [26, с.125], у тексті твору є випадки вживанням непрямого порядку слів у розповідних реченнях, а саме підрядних пояснювальних:

20) *The Princess Hippolita, without knowing **what was the matter**...* [38, c. 109]);

21) "*Tell me, then, **what was the noise I heard**...*" [38, c. 121]).

Непрямий порядок слів у тексті спостерігається ще в одному розповідному складнопідрядному реченні:

22) "... heaven ejects us – **whither can** we fly, but to yon holy cells that yet offer us a retreat" [39, c.190]). У той же час, у деяких випадках зберігається прямий порядок слів у підрядних реченнях, що відповідає нормі:

23) "... he did not distinguish the person, but asked angrily, **who it was**..." [38, c. 114]).

Дж. Грінвуд ідентифікує порядок слів «підмет – присудок» як природний [18; с. 165], але в тексті твору часто трапляється інверсія, різні члени речення можуть стояти перед підметом, наприклад: обставина та допоміжне дієслово –

24) "... **in vain did** Manfred's friends endeavour to divert him from this savage and ill-grounded resolution..." [38, c. 113]);

займенник та частина присудка, вираженого дієсловом у пасивній формі –

25) *In the meantime, some of the company had run into the court, from **whence was** heard a confused noise of shrieks, horror, and surprise* [38, c.110]);

додаток – 26) *Her the Friar knew he could dispose, from her affection to Hippolita...* [38, c. 139]).

Подвійне заперечення, що вважається порушенням сучасної граматичної норми, розглядалось як таке ще в граматиках 18 ст. [26, с.163-164]. Пояснюючи, як вживати структури зі словами *neither, nor* та *not*, Дж. Грінвуд підкреслював, що *neither* вживається перед *nor* та не потребує перед собою ніяких заперечних прислівників та заперечних слів

[18, с.99]. Одночасно, у репліках деяких персонажів зустрічаються випадки подвійного заперечення:

27) "... there was **no harm neither** in what I said..." [38, с.129]);

28) "... nay, it was **not I neither**..." [38, с. 124]).

Один з розділів граматики «*A Short Introduction to English Grammar: With Critical Notes*» присвячений правилам вживання іменників у формі однини та множини, у тому числі, узгодженню підмета, що виражений однією з форм, з відповідним дієсловом. Р. Лоут рекомендує обрати лише один варіант вживання іменника – або з підметом у формі однини, або у формі множини [26, с.112]. Однак, якщо звернути увагу на узгодження форм підмета та присудка у тексті, помітно, що підмети, виражені одними і тими ж збірними іменниками, узгоджуються то з присудком-дієсловом у формі однини, то у формі множини:

29) *The company was assembled in the chapel of the Castle, and everything ready for beginning the divine office, when Conrad himself was missing* [38, с.109]);

30) *The company were struck with terror and amazement* [38, с.110]).

Беручи до уваги важливість прийменників у тексті, Р. Лоут зазначає, що коли ці елементи розташовані після дієслова, вони можуть додавати йому нового значення, а сама правильність фрази часто залежить від прийменників [26, с.134]. У деяких фразах тексту «Замку Отранто» така правильність порушена, наприклад, коли прийменник *on* вживається з дієсловом *to gaze*, що зазвичай передбачає, що об'єкт спостереження знаходиться нижче спостерігача, хоча в конкретному прикладі об'єкт, лицарський шолом, на який дивиться герой, знаходиться вище нього самого:

31) ...*Manfred remained in the court, gazing on the ominous casque...* [38, с.111]).

Р. Лоут також наголошує на обов'язковому вживанні ряду дієслів та іменників тільки з визначеними прийменниками [26, с.135], що, однак, не завжди дотримано у тексті твору:

32) *He accused himself <...> for his indiscretion* [38, с.142]);

33) ...*he could dispose <...> from the aversion she had expressed to him for Manfred's addresses...* [38, с.139]). Відповідно до норми, у першому випадку з дієсловом *accuse* має вживатись прийменник *of* замість *for*, а у другому випадку іменник *aversion*, що є похідним від прикметника *averse*, слід використовувати з прийменником *from* замість *for* [26, с.135-136]. Водночас, ті ж самі слова можуть вживатись у тексті правильно, тобто з прийменниками, що їм відповідають, наприклад:

34) *Jerome <...> had questioned Theodore severely why he had accused him to Manfred of being privy to his escape* [38, с.174]).

Висновки та пропозиції щодо подальшого дослідження. Отже, з вищенаведених прикладів є очевидним, що тексту англійського готичного роману 18 ст. притаманні відхилення від граматичної норми літературної англійської мови відповідного історичного періоду, які, водночас, були характерним явищем у мовному просторі досліджуваного часового проміжку. Наведені відхилення співіснують з нормативним вживанням мовних одиниць у тексті, що відображає неоднозначність та незавершеність процесу стандартизації мови у цей час. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у встановленні та аналізі соціолінгвістичних характеристик та стилістичних функцій граматичних відхилень від норми у текстах готичних романів; виявленні тенденцій до використання відхилень від граматичної норми у текстах готичних романів у діахронії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Германова Н. Н. Нормативные сочинения и общественно-речевая практика в поздний новоанглийский период. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article>
2. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua>
3. Лімборський І. Західноєвропейський готичний роман і українська література. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua>
4. Лупникова Г. І. Concept and culture // Г. І. Лупникова, Л. П. Прохорова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua>
5. Немцова Н.В. Грамматические отклонения от нормы в произведении М. Твена «Приключения Гекльберри Финна» / Н.В. Немцова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article>

6. Немцова Н.В. Способы передачи грамматических отклонений от нормы при переводе с английского языка на русский : на материале произведений М. Твена / Н.В. Немцова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content>
7. Однорогова Я.Л. Отклонения от нормы английского литературного языка (на материале художественных произведений второй половины XVIII-XIX веков) . – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article>
8. Хаофей Ч. Нарушение языковой нормы в книгах Стивена Кинга. . – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/3743/1/diplom_2016.doc
9. Bloch R.H. One Toss of the Dice: The Incredible Story of How a Poem Made Us Modern . – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com> J
10. Bonaventure B. Symbolism, Synesthesia, and Semiotics, Multidisciplinary Approach. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
11. Botting F. Gothic. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books>
12. Bridgewater P. The German Gothic Novel in Anglo-German Perspective. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
13. Brisard F. Grammar, Meaning and Pragmatics. – [за ред. J.-L. Östman та J. Verschueren]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
14. Chatman S. B. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
15. Chen G. The Gothic narrative structure: a generic reading of four English novels : The mysteries of Udolpho, The monk, Frankenstein, and Melmoth the wanderer. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
16. Ferguson K.E. The Contested Castle: Gothic Novels and the Subversion of Domestic Ideology. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
17. Gløppen J. Write a Gothic Short Story. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ndla.no/en/node/109008>
18. Greenwood J. The Royal English Grammar: Containing what is Necessary to the Knowledge. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
19. Harris R. Elements of the Gothic Novel. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.virtualsalt.com/gothic.htm>
20. Hogle E.J. The Cambridge Companion to Gothic Fiction. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
21. Holland A. Excess and Transgression in Simone de Beauvoir's Fiction: The Discourse of Madness. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
22. Hughes W. Historical Dictionary of Gothic Literature. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
23. Jockers M.L. Macroanalysis: Digital Methods and Literary History. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
24. Killeen J. History of the Gothic: Gothic Literature 1825-1914. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
25. Locher M. A. The rise of prescriptive grammars in the 18th century. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://edoc.unibas.ch/14788/1/20131011102829_5257b6ad98733.pdf
26. Lowth R. A Short Introduction to English Grammar: With Critical Notes. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
27. McMullen J. H. Writing Against God: Language as Message in the Literature of Flannery O'Connor. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
28. Mulvey-Roberts M. Dangerous bodies: Historicising the gothic corporeal. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
29. Potter F. The History of Gothic Publishing, 1800-1835: Exhuming the Trade. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
30. Punter D. The Encyclopedia of the Gothic. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
31. Reitz J. M. Dictionary for Library and Information Science. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
32. Rospide M. The Ethics and Poetics of Alterity: New Perspectives on Genre Literature // [ред. Rospide M., Sorlin S.]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
33. Rubin M. Thrillers. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
34. Smith A. Gothic Literature. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
35. Stevenson A. Concise Oxford English Dictionary: Luxury Edition. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
36. Summers M. The Gothic Quest - A History of the Gothic Novel. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
37. Tracy B.A. The Gothic Novel 1790-1830: Plot Summaries and Index to Motifs. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>

38. Walpole H. Castle of Otranto // Shorter Novels of the 18th Century : збірник худ. творів.- London : Everyman's Library, 1967. - 278 p.

39. Wein T. British Identities, Heroic Nationalisms, and the Gothic Novel, 1764-1824. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ірина Снісаренко – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історичний синтаксис англійської мови, генеративна граматики.

Олена Дрозд – студентка 4 курсу факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історична граматики англійської мови.

УДК 811.11.112

ІМЕННИК ТА ЙОГО КАТЕГОРІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СТИЛІСТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Тетяна ТОКАРЕВА (Кропивницький, Україна)

У статті подається огляд стилістичної сторони категоріально-граматичних форм іменника в німецькій мові (категорія відмінка, роду, числа, артикль) та розглядаються особливості їх вживання у різних функціональних стилях. На основі аналізу опрацьованого фактичного матеріалу подані основні характерні ознаки іменника та його категорій з точки зору створення стилістичного ефекту.

Грамматична стилістика, зокрема морфологічна, зосереджує свою увагу головним чином на стилістичних аспектах варіантних граматичних форм, на стилістичних функціях граматичних категорій, на інших стилістичних явищах, викликаних морфологічною структурою, тобто досліджуються ті морфологічні одиниці, які мають виразне стилістичне забарвлення і порівняно легко підлягають лінгвістичному аналізу.

Особливості морфологічного складу німецької мови в аспекті стилістики виявляються у кількісному розподілі тих чи інших морфологічних структур і форм у функціональних стилях та у «прив'язці» окремих морфологічних форм до певного функціонального стилю. Завдання статті полягає у розгляді стилістичної сторони категоріально-граматичних форм іменника в німецькій мові та їх вживання у різних функціональних стилях. Іменник дозволяє охоплювати у формі слова певні данності як окремі речі і робить їх доступними у мовленні при допомозі категорій відмінка, роду та числа.

Оскільки різний ступінь частотності вживання тих чи інших морфологічних форм пов'язаний з їх приналежністю до книжно-писемного чи усно-розмовного типу мовлення, те у писемному мовленні більш активними є саме іменники, що дає змогу визначення такої організації мовлення, як «номінативного стилю». Іменниковий стиль часто є типовим для офіційно-ділової мови, мови науки, законів, бюрократії, але водночас саме іменники надають таким текстам чіткості та компактності.

У результаті дослідження виявлено, що використання частин мови фактично не залежить від мовця та його вподобань, а визначається об'єктивно, зумовлюється тим, що саме стало об'єктом і причиною мовлення. Стилiстико-морфологічні прийоми, в основі яких лежить іменник та його категоріальні ознаки, такі як рід, число, відмінок, означеність та неозначеність, є досить широкоживаними у різних функціональних стилях сучасної німецької мови. Завдяки їх використанню досягається головна мета спілкування – вплив на читача або слухача. Суб'єктивно-модальні відмінки морфологічних структур з іменниками сягають від вираження динамізму – до створення статичних картин.

Ключові слова: іменник, категорія числа, категорія роду, категорія відмінка, артикль, семантичне значення, функціональний стиль, морфологічні прийоми.

Токарева Т.С. Существительное и его категории сквозь призму стилистики (на материале немецкого языка).

В статье рассматривается стилистическая сторона категориально-грамматических форм имени существительного в немецком языке (категория спряжения, рода, числа, артикль) и рассматриваются особенности их употребления в различных функциональных стилях. На основании анализа обработанного фактического материала сформулированы характерные признаки имени существительного и его категорий с точки зрения создания стилистического эффекта.

Грамматическая стилистика, в частности морфологическая, сосредоточивает свое внимание главным образом на стилистических аспектах вариантных грамматических форм, на стилистических функциях грамматических категорий, на других стилистических явлениях, вызванных морфологической структурой, т.е. исследуются те морфологические единицы, которые имеют выразительную стилистическую окраску и сравнительно легко поддаются лингвистическому анализу.

Особенности морфологического состава немецкого языка в аспекте стилистики прослеживаются в количественном распределении тех или иных морфологических структур и форм в функциональных стилях и в «привязке» отдельных морфологических форм к определенному функциональному стилю. Задание данной статьи состоит в рассмотрении стилистической стороны категориально-грамматических форм имен существительных в немецком языке и их употребление в различных